

## ƏNƏNƏVİLİKDƏN İNTERAKTİVLİYƏ

**Rəvanə Cəbrayılzadə,**  
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin  
Cəlilabad filialının müəllimi  
E-mail: ravana697@gmail.com

**Rəyçilər:** *ped.ü.elm.dok., prof. R.L. Hüseynzadə,*  
*ped.ü.fəls.dok., dos.T.S. Paşayev*

**Açar sözlər:** *ənənəvi, dərs, interaktiv, təhsil, müəllim, mühazirə, şagird*

**Ключевые слова:** *традиционный, урок, интерактивный, образование, учитель, лекция, ученик*

**Key Words:** *traditional, lesson, interactive, education, teacher, lecture, pupil*

Dünyanın təhsil meridianında özünün rol və əhəmiyyətinə görə daha çox maraq doğuran dərs həmişə öz zamanında müasir olmuşdur. Məktəblə məşğul olan insanlar dərsi yaşadıkları dövrün tələblərinə söykənərək dəyərləndirmiş, onun qiymətini vermişlər. Beləliklə, dərsin müasirlik atributu onun vacib əlamətlərindən biri kimi həmişə əhəmiyyət daşımışdır. Bu mənada bir pedaqoji anlayış kimi “dərs”, “təhsil” anlayışı ilə birgə yaranaraq bu günümüzdə qədər gəlib çatmışdır. Pedaqoqlar, psixoloqlar öz mülahizələrində dərsi müxtəlif tərəflərdən təhlil edərək düşüncə prizmalarından keçirmiş, onu daha dolğun, həm də praktik müəllimlərin anlam səviyyəsinə uyğun ifadə etməyə çalışmışlar. Bütün bunlarla yanaşı, dərs özünün pedaqoji-psixoloji keyfiyyətləri ilə zamanların düşüncə müstəvisində müzakirə obyektinə çevrilmişdir. [1, səh. 8]

Ənənəvi olaraq uzun müddət ölkəmizdə müəllimin rolu biliklərin öyrənmələrə ötürülməsi kimi başa düşülüb. O müəllim yaxşı müəllim adlandırılıb ki, şagirdlərinə daha çox məlumat aşılıb. İndi isə müəllim daha çox bələdçi rolunu oynayır, şagirdləri müxtəlif mənbələrdən müstəqil şəkildə biliklər əldə etməyə istiqamətləndirir. Başqa sözlə, onlara öyrənməyi öyrədir. Belə şəraitdə isə şagird şəxsiyyəti inkişaf edir, onun hər bir hadisəyə öz baxışı və yanaşması olur, qərar verməkdə çətinlik çəkmir. [2]

Hər bir zamanın dərsi özlüyündə o dövr üçün müasir olub. Belə ki, müasirlik bir atribut kimi şərti olaraq işlədilir və ondan dövrü olaraq danışmaq daha məntiqə uyğun bir hal kimi dəyərləndirilir. Dərsin təşkilat forması olması, demək olar ki, bütün zamanlarda özünün aparıcı

xüsusiyyət çəkisini saxlayıb. Dərsin təlimin təşkilat forması olması barədə pedaqoji müddəa kimi istifadə olunmaqda davam edir. Çox güman ki, bu fikir məqbul sayılaraq bir müddət öz əhəmiyyətini saxlayacaqdır. [3]

Dərs mühüm pedaqoji anlayışlardan biri kimi özünün tipoloji xüsusiyyətlərə malik keyfiyyətini bu gün də saxlayır. Lakin konkret dərs tiplərinin hazırkı şəkildə qalması, ondan istifadə edilməsi, yaxud da gələcəkdə onlara müraciət olunması barədə qəti fikir söyləmək çətinidir. Bunun üçün müvafiq araşdırmalar aparmaq və konkret fikrə gəlmək ən səmərəli və inandırıcı yanaşma tərzi ola bilər. Lakin bir həqiqət vardır ki, müasir dərs özünün maraqlılıq atributunu təlim prosesində müəyyən ziddiyyətlərin yaranması zamanı qazanır. Bu da özlüyündə problemin yaradılması və onun həlli üçün zəmin hazırlayır. Eləcə də summativ qiymətləndirmə dərslərinin olması da yeni dərsin tiplərindən biri kimi dəyərləndirilməlidir. [4]

Ənənəvi mühazirə onilliklər ərzində auditoriyanı idarə edə bilirdi, lakin tədris vasitəsilə yeni üslublar gəlir. Daha yeni və daha yenilikçi tədris metodları ənənəvi dərsdən və passiv öyrənmə modelindən uzaqlaşır, fəal öyrənməyə daha çox diqqəti cəlb edir. Burada tələbələr bir-biri ilə açıq şəkildə qarşılıqlı əlaqədə olurlar və müzakirələrə qatılırlar. Tədqiqatlar göstərir ki, ibtidai məktəblərdə birgə öyrənmə yolu, uşaqların bir masa ətrafında oturub problemi həll etmələri, aktiv öyrənmələr üçün fayda verir. Ancaq təhsil irəlilədikcə şagirdlər çətinliklə qarşılaşa bilərlər. Deməli, tələbə daha çox düşünmə qabiliyyəti və problemləri həll etmə bacarıqlarını

inkişaf etdirdiyindən, onlara tətbiq olunan tədris metodları zaman keçdikcə passivləşə bilər ki, bu da onlarda geriliyə səbəb olar.

Ənənəvi mühazirə bir müəllimə yönəlmiş şagirdlərlə dolu bir auditoriyanın stereotipik görünüşünü əks etdirir. Burada müəllim dərstdə yeganə fəal iştirakçısıdır. Tələbələr daha çox passiv mövqe tuturlar və mövzu ilə bağlı qeydlər aparırlar. Hətta, tələbələr əməkdaşlıq və ya qarşılıqlı əlaqə imkanı olmadan səhnədə mərkəzi fiqura baxdıqca, mühazirə teatrının memarı tələbələri öyrənməyə sövq edir. Ancaq ənənəvi mühazirələrin faydalarını, xüsusilə, yenilikçi üsullara doğru hərəkət edərkən daha çox nəzərə almaq vacibdir. Ənənəvi mühazirə mövzunu coşğuyla təqdim edən bir müəllim tərəfindən verildiyi təqdirdə son dərəcə təsirli ola bilər. Müəllimlər daha sürətli, yenilikçi vizual və rəqəmsal üsullardan istifadə etdikləri vaxta, bəlkə də mövzunu daha dərinliklə izah edə bilərlər. Ənənəvi mühazirələr daha çox dinləməklə öyrənmələrin diqqətini cəlb edir, eyni zamanda yaxşı qurulmuş bir mühazirə auditoriyanın ehtiyaclarını ödəyə bilər. Şübhə yoxdur ki, müasir mühazirə hər zaman dəyişikliklərə məruz qalır. Buna görə də vaxt keçdikcə tələbələri yeni məlumatlarla silahlandırmaq və motivasiya etmək üçün daha yeni üsullar tətbiq etmək çox vacibdir. Aydındır ki, fəal təhsil, bərabərhuquqlu dəstək və əməkdaşlıq uğurlu mühazirənin mühüm komponentləridir. [5] Bunu da unutmamaq lazımdır ki, ənənəvi mühazirə tələbələrə internetdə təqdim edilməyən üsulun mütəxəssisin özünün fərdi araşdırmaları ilə əldə etdiyi dərin və keyfiyyətli məlumatları öyrənmə imkanı yaradır. Ənənəvi didaktik mühazirələr tələbə ilə qarşılıqlı əlaqələri məhdudlaşdırırdı, lakin mühazirələrdə tələbələrin daha çox qarşılıqlı əlaqələrini təmin etmək üçün edilən son cəhdlər daha yüksək düşünmə qabiliyyətləri və inkişaf etmiş motivasiyaya gətirib çıxardı. Ənənəvi mühazirə ən asan təlim forması olsa da, tədqiqatlar göstərir ki, tələbələr ən az məlumatı bu prosesdə alırlar.

Müasir təhsilin əsas strategiyası tələbənin müstəqil fəaliyyətinə, idarəetmə qabiliyyətinin inkişafına, tələbələrin təşəbbüskarlıq fəaliyyətinə və müstəqil təcrübə (praktik) təlimlərinə yönəldilməlidir. Bu gün peşə maraqlarını artıran interaktiv təlim metodlarından istifadə, hər han-

sı peşəyə marağın məqsədyönlü istiqamətləndirilməsini, təlim materialının səmərəli mənimsənilməsini, davranış nümunələri formasını, yüksək motivasiya və özünüifadə azadlığını təmin edir. Bu da gələcək mütəxəssislərin kompleks fəaliyyətinə öz töhfəsini verəcəkdir. [6]

İnteraktiv təlim tələbələrin əzmkarlıqla çalışmasına və daha çox materialı yadda saxlamasına kömək edən praktik yanaşmadır. İnteraktiv təlim müxtəlif texnoloji vasitələrlə tələbələrə problemlərin həlli və tənqidi düşünmə bacarıqlarını artırmağa kömək edir.

Təhsil davamlı olaraq dəyişir. Tələbələr artıq stol ətrafında oturmamalı və mühazirə qeydlərini yazmamalıdırlar. Buna görə də dərslər daha cəlbədiçə və interaktiv olmalıdır.

İnteraktiv təlim təhsilə praktik, real yanaşmadır. Bir çox tədqiqatçıların fikrincə, interaktiv təlim tələbələri mövzuyla aktiv mübarizəyə cəlb edir. Auditoriyanı tələbə və müəllimlər birgə fəaliyyət meydanına çevirir. Bu zaman müzakirələrdə mövzular verilir, tələbələr və müəllimlər məlumat əldə etmək prosesində tərəfdaş olurlar.

İnteraktiv təlim bir çox formada təzahür edir. Tələbələr, tənqidi düşünmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək və problemləri həll etmək üçün hərtərəfli öyrənmə anlayışına inteqrasiya etməyi bacarırlar. [7]

100-dən çox təlim strategiyasının məcmusu olan "İnteraktiv metodlar"ın müəllifi Kevin Yii müəllimlərə yeni bir üsulu sınaqdan qorxmamağı məsləhət bilirdi. O deyirdi: "Eksperiment aparmaqdan qorxmayın". Əlavə olaraq qeyd edir ki, "Əgər bir metod yoxlanılıbsa və nəticəsi yoxdursa, bundan narahat olmaq yox, sadəcə tələbələr qarşısında bunu demək lazımdır: "Xeyr, bu təcrübə istədiyimiz nəticəni vermədi – davam edək".

Onun tərəfindən bu üsulların texnologiya ilə əlaqəli olan və olmayan 10 nümunəsi verilmişdir. Yii göstərirdi: "Bu üsullar çox zaman "əyləncə" kimi qəbul edilir, lakin ənənəvi mühazirələrdən daha çox effektiv olurlar." [8]

İnteraktiv seminarlar, iştirakçılar arasında ünsiyyət və əməkdaşlığı təşviq edən komanda yaratma fəaliyyətləridir. Bu cür seminarlar güclü inkişafa kömək edir. İnteraktiv seminarlar çox vaxt gündəmə gələn və gündəlikdən uzaq olan mühiti təmin edən, xüsusi təlimlərin bir

## *Ənənəvilikdən interaktivliyə*

hissəsidir. Bu zaman fərdlər özlərini ifadə edə və bir-birindən fərqli şəkildə öyrənirlər. Müvafiq planlaşdırma ilə təhsilə cəlb edilən hər kəs üçün interaktiv seminar yaratmaq olar. [9]

Müasir dərslərin müxtəlif parametrləri (əməkdaşlıq, idrakı bacarıqların inkişafı, sosiallaşma, dərslərin məqsədinin bir və ya bir neçə olması, dərslərdə konkret vəzifələrin müəyyənləşdirilməsi, dərslərdə qiymətləndirmə fəaliyyətinin təşkili, müxtəlif dərslər tiplərinin planlaşdırılması və s.) ilə bağlı tədqiqatların aparılmasına, müzakirələrin keçirilməsinə ehtiyac vardır. Əgər həmin araşdırmalar aparılırsa, bu gün müasir dərsləri feno-

menal bir təhsil hadisəsi kimi daha da irəlilətmək mümkün olar. [10]

**Problemin aktuallığı:** Ənənəvi təlimdən interaktiv təlimə keçidin zərurəti nədən yaranır? Bu prosesin öyrənmələrin tədqiqatçılıq bacarıqlarının formalaşdırılmasına təsiri.

**Problemin praktik əhəmiyyəti:** İnteraktiv təlimin təhsilin məzmununu müsbət istiqamətdə necə dəyişdiyini əks etdirir.

**Problemin elmi yeniliyi:** İnteraktiv təlimin mühazirə və seminar dərslərində öyrənmələrin formalaşmasına, inkişafına və təhsilinə verə biləcəyi böyük səmərə barədə təsəvvür yaradır.

## ƏDƏBİYYAT

1. Ənvər Abbasov, Müasir dərslər fenomeni. "Azərbaycan müəllimi" qəz., 2014, 10 yanvar
2. <http://www.muallim.edu.az/www.old/arkiv/2012/50/49.htm>
3. <http://www.tehsilproblemleri.com/?p=3122>
4. <http://www.muallim.edu.az/www.old/arkiv/2014/01/35.htm>
5. <http://www.bbcactive.com/BBCActiveIdeasandResources/Innovativeteachingmethodsvsthetraditionnaluni.aspx>
6. <https://doi.org/10.1016/j.pscr.2014.08.01>
7. <http://study.com/academy/lesson/what-is-interactive-learning-overview-tools.html>
8. <https://www.eschoolnews.com/2011/06/06/ten-ideas-for-interactive-teaching/2/>
9. <https://bizfluent.com/how-7726480-create-interactive-seminars.html>
10. <http://www.tehsilproblemleri.com/?p=3122>

**Р. Джабраилзаде**

## ОТ ТРАДИЦИОННОСТИ К ИНТЕРАКТИВНОСТИ

### РЕЗЮМЕ

Традиционно роль учителя в нашей стране давно понимается как передача знаний учащимся. Хороший учитель, должен хорошо изучить своих учеников. В современный период учитель также играет роль руководителя и направляет учеников на получение знаний от разных источников. Иными словами, он учит их учиться. В таких обстоятельствах личность ученика развивается, у него формируется свой образ мышления и свой подход к каждому событию, и он учится принимать решения.

**R. Jabrailzade**

## FROM TRADITION TO INTERACTIVITY

### SUMMARY

Traditionally, the role of a teacher in our country has long been understood as the transfer of knowledge to students. A good teacher, should study his students well. In the modern period, the teacher also plays the role of leader and directs students to obtain knowledge from different sources. In other words, he teaches them to learn. In such circumstances, the personality of the student develops, he develops his own way of thinking and his approach to each event, and he learns to make decisions.

**Redaksiyaya daxil olub: 12.12.2017**